

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Kielcach

LKI – 4101-12-01/2013
P/13/149

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

<i>Numer i tytuł kontroli</i>	P/13/149 – Ochrona praw autorskich w szkołach wyższych.
<i>Okres objęty kontrolą</i>	Od 1 października 2011 r. do dnia zakończenia kontroli.
<i>Jednostka przeprowadzająca kontrolę</i>	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Kielcach.
<i>Kontroler</i>	Joanna Witkowska, starszy inspektor kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr 86674 z dnia 22 października 2013 r. [dowód: akta kontroli str. 1-2]
<i>Jednostka kontrolowana</i>	Politechnika Świętokrzyska, al. Tysiąclecia Państwa Polskiego 7, 25-314 Kielce (dalej: Politechnika, Uczelnia).
<i>Kierownik jednostki kontrolowanej</i>	Prof. dr hab. inż. Stanisław Adamczak, Rektor Politechniki Świętokrzyskiej. [dowód: akta kontroli str. 3-4]

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

Władze Politechniki wydały szereg wewnętrznych aktów prawnych w celu zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich. Kluczowym mechanizmem kontroli, ustanowionym w celu zapobiegania naruszeniom praw autorskich, była opieka promotorska prowadzona w sposób zindywidualizowany przez promotorów. Jej prawidłowemu prowadzeniu sprzyjało wprowadzenie uregulowań ograniczających liczbę studentów na seminariach i w grupach projektowych. Na wszystkich stopniach studiów i formach kształcenia prowadzono obowiązkowe zajęcia z ochrony własności intelektualnej². Ustalenia kontroli nie wskazują na to, aby w okresie objętym kontrolą wystąpiły przypadki naruszenia praw autorskich w pracach dyplomowych, projektach inżynierskich i projektach dyplomowych, co może świadczyć, iż ustanowiony system osiąga swoje cele.

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie

² Od roku akademickiego 2013/2014.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Procedury i działania podejmowane w celu przeciwdziałania naruszeniom praw autorskich

Opis stanu
faktycznego

Uregulowania dotyczące procedur i działań związanych z przeciwdziałaniem oraz wykrywaniem naruszeń praw autorskich zawarte zostały w następujących aktach wewnętrznych Uczelni: regulaminie studiów w Politechnice³, regulaminie studiów doktoranckich w Politechnice⁴ oraz Systemie Zapewnienia Jakości Kształcenia⁵. [dowód: akta kontroli str. 5--82, 83-109, 110-150]

Regulaminy studiów określały ogólne zasady pisania prac dyplomowych. Od roku akademickiego 2012/2013 studia II stopnia i jednolite studia magisterskie kończyły się obroną prac dyplomowych, natomiast studia I stopnia – złożeniem projektów inżynierskich lub projektów dyplomowych⁶, wykonywanych podczas zajęć projektowych⁷. Regulaminy zawierały postanowienie, że jeżeli w pracy stanowiącej podstawę nadania tytułu zawodowego osoba ubiegająca się o ten tytuł przypisała sobie autorstwo istotnego fragmentu lub innych elementów cudzego utworu lub ustalenia naukowego, w drodze decyzji stwierdza się nieważność postępowania w sprawie nadania tytułu⁸. [dowód: akta kontroli str. 53-65, 66-82]

W regulaminach studiów doktoranckich określono zasady pisania prac doktorskich, w tym obowiązki kierownika studiów, opiekuna naukowego oraz doktoranta. Regulamin studiów doktoranckich, obowiązujący od roku akademickiego 2012/2013, zobowiązywał doktorantów do przestrzegania Kodeksu Etyki Doktoranta Politechniki Świętokrzyskiej⁹, który stanowił m.in., że doktorant korzystając z cudzych badań, publikacji, dorobku naukowego, powinien respektować prawa autorskie, a w przypadku wykorzystania cudzych efektów prac w tym wszelkich publikacji, powinien zawsze powoływać się na źródło¹⁰. [dowód: akta kontroli str. 83-94, 95-104, 105-109]

Wprowadzony w Politechnice wewnętrzny System Zapewnienia Jakości Kształcenia składał się z uczelnianych standardów oraz procedur zapewnienia jakości kształcenia. Uczelniane standardy obejmowały monitorowanie i ocenę procesu nauczania. Zapewnienie jakości kształcenia polegało na systematycznej analizie i ocenie poszczególnych elementów uczelnianych standardów. Proces nauczania na

³ Załącznik do uchwały nr 99/07 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 25 kwietnia 2007 r. zmieniony uchwałami nr 49/09 z dnia 22 kwietnia 2009 r. i Nr 136/10 z dnia 21 kwietnia 2010 r. (obowiązywał do 30 września 2012 r.) oraz załącznik do uchwały Nr 313/12 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. (obowiązujący od 1 października 2012 r.).

⁴ Załącznik do uchwały nr 35/06 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 26 kwietnia 2006 r., zmieniony uchwałą nr 100/07 z dnia 25 kwietnia 2007 r. (obowiązywał do 30 września 2012 r.) oraz załącznik do uchwały nr 314/12 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 25 kwietnia 2012 r. (obowiązujący od 1 października 2012 r.)

⁵ Załącznik do uchwały nr 69/04 Senatu Politechniki z dnia 30 czerwca 2004 r., a później załącznik do uchwały nr 84/13 z dnia 23 października 2013 r.

⁶ Projekty inżynierskie składane były na studiach kończących się nadaniem tytułu zawodowego inżyniera, a projekty dyplomowe – na studiach kończących się nadaniem tytułu zawodowego licencjata.

⁷ Zajęcia te odbywały się w grupach 10-osobowych (30 godzin w ostatnim semestrze studiów).

⁸ Odpowiednio § 24 załącznika do uchwały z 2007 r. oraz § 27 załącznika do uchwały z 2012 r. W tym ostatnim doprecyzowano, że organem stwierdzającym nieważność postępowania jest rektor.

⁹ Wprowadzony uchwałą Nr 1/2012 Uczelnianej Rady Samorządu Doktorantów z dnia 6 marca 2012 r.

¹⁰ Par. 20 przedmiotowego kodeksu.

danym kierunku, specjalności oraz poziomie i systemie studiów oceniany był na podstawie m.in. wymagań stawianych pracom dyplomowym (licencjackim, inżynierskim i magisterskim), wymagań stawianych opiekunom prac dyplomowych oraz liczby prac dyplomowych przypadającej na jednego nauczyciela. Integralną częścią Systemu Zapewnienia Jakości Kształcenia były procedury zapewnienia jakości, wskazujące formalny tok postępowania dla realizacji podstawowych elementów systemu. [dowód: akta kontroli str. 110-121, 122-133, 134-150, 1405-148]

W Politechnice w okresie objętym kontrolą funkcjonował, wymagany art. 86c ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym¹¹, regulamin korzystania z dóbr intelektualnych powstałych w Politechnice Świętokrzyskiej¹². Ponadto w Uczelni działał Ośrodek Ochrony Własności Intelektualnej, do zadań którego należało m.in.: gromadzenie i udostępnianie zasobów bibliotecznych, dotyczących ochrony własności intelektualnej; upowszechnianie wśród pracowników i studentów Uczelni wiedzy dotyczącej ochrony własności intelektualnej; organizowanie konferencji, warsztatów i szkoleń dla pracowników i studentów Uczelni; opracowywanie i dystrybuowanie publikacji dotyczących ochrony własności intelektualnej i zarządzania prawami wyłącznymi. W okresie objętym kontrolą Politechnika zorganizowała dwa szkolenia z zakresu wsparcia wynalazczości studenckiej oraz komercjalizacji wiedzy; w każdym z nich wzięła udział 30-osobowa grupa studentów oraz nauczycieli akademickich. Pracownicy kadry zarządzającej uczestniczyli w dwóch sympozjach z zakresu własności intelektualnej, ponadto pięciu nauczycieli akademickich wzięło udział w dwóch seminariach naukowych rzeczników patentowych szkół wyższych. [dowód: akta kontroli str. 151-167, 168-172, 173-174]

Zgodnie z wymogami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego¹³ oraz uchwałą Senatu Politechniki¹⁴ w okresie objętym kontrolą na studiach I i II stopnia realizowane były zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej, za wyjątkiem studiów niestacjonarnych II stopnia na kierunku inżynieria środowiska w roku akademickim 2011/2012. Studenci studiów doktoranckich w całym okresie objętym kontrolą odbywali zajęcia z ochrony własności intelektualnej na dwóch spośród trzech wydziałów, prowadzących studia III stopnia¹⁵. Od roku akademickiego 2013/2014 zajęcia z ochrony własności intelektualnej realizowane były na wszystkich stopniach i we wszystkich formach studiów prowadzonych przez Uczelnię. [dowód: akta kontroli str. 175, 176-184, 185-196, 1405-1417]

Zgodnie z przyjętymi wewnętrznymi uregulowanymi w zakresie funkcjonowania systemu kontroli zarządczej¹⁶ oraz systemu zarządzania ryzykiem¹⁷, corocznie na Uczelni dokonywana jest samoocena funkcjonowania kontroli zarządczej w poszczególnych obszarach jej działania oraz przeprowadzana jest analiza ryzyka

¹¹ Dz. U. z 2012, poz. 572 ze zm.

¹² Załącznik do uchwały Senatu nr 187/10 z dnia 22 grudnia 2010 r.

¹³ Dz. U. Nr 253, poz. 1520; rozporządzenie to weszło w życie 9 grudnia 2011 r.

¹⁴ Uchwała Nr 125/10 z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie wytycznych do planów i programów nauczania dotyczących przedmiotów z zakresu ochrony własności intelektualnej.

¹⁵ Na Wydziale Elektrotechniki, Automatyki i Informatyki oraz Wydziale Mechatroniki i Budowy Maszyn, a od roku akademickiego 2013/2014 także na Wydziale Budownictwa i Architektury.

¹⁶ Zarządzenie nr 2/2011 Rektora Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 25 stycznia 2011 r.

¹⁷ Zarządzenie nr 53/2011 Rektora Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 8 listopada 2011 r., a później zarządzenie nr 86/12 z dnia 17 grudnia 2012 r.

w odniesieniu do zadań i celów Uczelni, przez osoby za nie odpowiedzialne. W latach 2011 – 2012 w rejestrze ryzyk nie ujęto ryzyka występowania plagiatów. Jak wyjaśnił Stanisław Adamczak, Rektor Politechniki, (...) w trakcie oceny ryzyka, dokonywanej przez uprawnione osoby, w odniesieniu do celów i zadań priorytetowych na lata 2012-2013, kwestia naruszania praw autorskich w pracach studenckich, nie była oceniona jako ryzyko kluczowe lub poważne. Uznano, iż w tym obszarze ryzyko kształtuje się na poziomie nieznacznym i podlega monitorowaniu poprzez bieżącą analizę i weryfikację prac studenckich przez promotorów, co stanowi wystarczający mechanizm kontrolny zapobiegający zmaterializowaniu się ryzyka w tym obszarze. W procesie analizy ryzyka w odniesieniu do zadań na 2014 r. kwestie możliwości naruszania praw autorskich w pracach studentów zostaną poddane szczegółowej ocenie pod kątem podatności na ryzyko tego zakresu działania Uczelni. W przypadku gdy ryzyko, zostanie określone jako kluczowe lub poważne zostaną opracowane plany działań obniżających zidentyfikowane w tym zakresie ryzyko. W okresie objętym kontrolą nie były realizowane audyty wewnętrzne, których celem byłaby ocena skuteczności działań antyplagiatowych. [dowód: akta kontroli str. 197-205, 206-212, 2013-300, 1399-1404]

W sprawie analizy skuteczności ustalonych procedur, ewaluacji podejmowanych działań pod kątem ich skuteczności i adekwatności do stwierdzonych zagrożeń w zakresie ochrony praw autorskich, Rektor Politechniki wyjaśnił: *Uczelnia (...) podejmie działania wyjaśniające studentom istotę plagiatu oraz dostarczy niezbędnej wiedzy, wspartej przykładami, pozwalającej na zapobieganie plagiatom. Władze Uczelni podejmują także działania stymulujące większe zaangażowanie i ogólną rolę pracowników w przygotowaniu prac dyplomowych przez studentów. (...). Promotorzy zostaną także zobligowani do przekazania wskazówek, których przestrzeganie pozwoli na zapobieganie plagiatom. (...) Główna korzyść z wdrożenia systemu zapobiegania plagiatom będzie polegała na dostarczeniu studentom wiedzy oraz kształtowaniu kompetencji społecznych związanych z dobrą organizacją pracy oraz odpowiedzialnością za rezultaty własnych działań, a także postaw etycznych, przy jednoczesnej świadomości studentów, że kara za nieprzestrzeganie określonych zasad jest nieuchronna. (...) Istotą zapobiegania jest niedopuszczenie do popełnienia plagiatów, poprzez kształtowanie właściwych postaw, z głównym naciskiem na przedsięwzięcia o charakterze profilaktycznym, a nie koncentrowanie się na sprawdzaniu gotowych prac za pomocą programów antyplagiatowych. Warunkiem powodzenia w stosowaniu opisanej praktyki jest poruszanie praktyki plagiatu przy wszystkich możliwych okazjach, systematyczne powracanie do niej w poszczególnych cyklach dydaktycznych.* [dowód: akta kontroli str. 1399-1404]

W okresie objętym kontrolą Polska Komisja Akredytacyjna (dalej: PKA) przeprowadziła wizytację na dwóch wydziałach Politechniki:

- Wydziale Mechatroniki i Budowy Maszyn na kierunku *automatyka i robotyka*. PKA wydała pozytywną ocenę programową dla ww. kierunku¹⁸. Zespół oceniający miał pewne zastrzeżenia do procesu dyplomowania. Dotyczyły one oceny pracy dyplomowej przez promotorów i recenzentów oraz do zamieszczonych w pracach dyplomowych części literaturowych. Studium literaturowe powinno być opracowane w oparciu o literaturę naukową (czasopisma naukowe krajowe i zagraniczne). [dowód: akta kontroli str. 301-304]

¹⁸ Uchwała nr 275/2013 Prezydium PKA z dnia 23 maja 2013 r., wizytacja na studiach o profilu ogólnoakademickim I i II stopnia.

- Wydziale Elektrotechniki, Automatyki i Informatyki. PKA wydała pozytywną ocenę instytucjonalną dla wydziału¹⁹. W raporcie z wizytacji zespół oceniający stwierdził, że wizytowana jednostka zapewnia studentom odpowiednie wsparcie promotorów w procesie dyplomowania. Studenci nie zgłaszali problemów dotyczących wyboru promotorów, chwalą sobie możliwość doboru tematyki prac dyplomowych zgodnych z ich zainteresowaniami. Studenci mają również zapewnioną możliwość konsultowania z promotorem poszczególnych etapów wykonywania prac związanych z przygotowaniem projektu inżynierskiego. [dowód: akta kontroli str. 305-306]

W trakcie kontroli zostało przeprowadzone anonimowe badanie ankietowe wśród 142 studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych i niestacjonarnych II stopnia na kierunkach *inżynieria środowiska* i *ekonomia*. Ponad 96% badanych stwierdziło, że zostali poinformowani przez Uczelnię o zasadach poszanowania cudzej własności intelektualnej, zasadach cytowania literatury i materiałów, formalnych wymogach obowiązujących w pracach na I stopniu studiów i zasadach cytowania literatury oraz materiału źródłowego. 97% ankietowanych studentów potwierdziło, że w trakcie dotychczasowych studiów mieli zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej. Przydatność zajęć z ochrony własności intelektualnej 30% oceniło jako bardzo dużą i dużą, 47% jako średnią, a 17% jako małą lub bardzo małą. Zdaniem 71% badanych na Uczelni są powszechnie dostępne informacje dotyczące obowiązujących zasad cytowania literatury i innych źródeł w opracowaniu własnym, 18% było przeciwnego zdania. [dowód: akta kontroli str. 308-1160]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

Na studiach niestacjonarnych II stopnia na kierunku *inżynieria środowiska* zajęcia z zakresu ochrony własności intelektualnej nie były prowadzone w roku akademickim 2011/2012, mimo iż obowiązek ich prowadzenia wynikał z uchwały nr 125/10 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z 10 marca 2010 r. Uchybienie to zostało wyeliminowane poprzez wprowadzenie odpowiednich zajęć od roku akademickiego 2012/2013.

NIK zauważyła, że w wewnętrznych aktach normatywnych Uczelni nie wskazano jednoznacznie sposobu postępowania nauczyciela akademickiego w przypadku wystąpienia podejrzenia o popełnieniu plagiatu przez studenta. Zdaniem NIK celowe byłoby ustalenie takich zasad postępowania, m.in. w celu osiągnięcia efektów, o których wspomniał Rektor Uczelni w przytoczonych wcześniej wyjaśnieniach. [dowód: akta kontroli str. 5-109, 1183-1276, 1403]

Ocena częściowa

Na Uczelni wprowadzono szereg regulacji wewnętrznych, mających na celu zapobieganie naruszeniom praw autorskich. Zarówno studentom, jak i nauczycielom akademickim zapewniono wystarczającą wiedzę na temat zasad poszanowania praw autorskich.

2. Procedury i działania podejmowane przez Politechnikę w celu wykrywania naruszeń praw autorskich

Opis stanu
faktycznego

W roku akademickim 2011/2012 i 2012/2013 na Uczelni studiowało odpowiednio 9.831 i 10.249 studentów na wszystkich stopniach i formach kształcenia. W ww. latach liczba studentów ostatniego roku wynosiła odpowiednio 1.213 i 1.311 na studiach stacjonarnych oraz 837 i 863 na studiach niestacjonarnych. Liczba złożonych prac do egzaminu dyplomowego/obrony w ww. latach wynosiła 1.538

¹⁹ Uchwała nr 518/2012 Prezydium PKA z dnia 6 grudnia 2012 r.

i 1.817 na studiach stacjonarnych oraz 512 i 515 na studiach niestacjonarnych. Liczba prac obronionych (pozytywnie ocenionych) podczas egzaminu dyplomowego wynosiła odpowiednio 1.533 i 1.800 na studiach stacjonarnych oraz 512 i 502 na studiach niestacjonarnych. [dowód: akta kontroli str. 1161-1162]

Zgodnie z uchwałą nr 111/10 Senatu Politechniki z dnia 27 stycznia 2010 r. w sprawie wytycznych do planów i programów nauczania na studiach pierwszego stopnia, warunkiem ukończenia studiów na kierunkach technicznych jest, wykonany na ostatnim semestrze studiów w ramach zajęć projektowych projekt inżynierski, a na studiach licencjackich – projekt dyplomowy. Projekty te podlegają recenzji, a ocena projektu wpisana do protokołu egzaminu dyplomowego jest średnią arytmetyczną oceny wystawionej przez nauczyciela prowadzącego projekt i recenzenta. [dowód: akta kontroli str. 1164]

W roku akademickim 2011/2012 opiekę promotorską na Uczelni sprawowało 186 promotorów, a w roku 2012/2013 – 199. Zdecydowana większość z nich sprawowała opiekę nad liczbą prac, która pozwalała na zindywidualizowany przebieg tej opieki. Na studiach I stopnia większość promotorów (90-91%) sprawowała opiekę nad maksymalnie 24 pracami, na studiach II stopnia 97-98% promotorów sprawowało opiekę nad maksymalnie 20 pracami. W latach akademickich 2011/2012 i 2012/2013 było po 11 promotorów sprawujących opiekę nad 40 i więcej pracami dyplomowymi/projektami; maksymalna liczba prac objętych opieką przez jednego nauczyciela akademickiego w ww. okresie wynosiła odpowiednio 64 i 68 prac. [dowód: akta kontroli str. 1163]

Kluczowym mechanizmem kontroli, mającym na celu zapobieganie naruszeniom praw autorskich w pracach dyplomowych, projektach inżynierskich/dyplomowych, jest opieka promotorska. Ogólne zasady dotyczące sposobu sprawowania opieki promotorskiej na Uczelni zostały określone w regulaminach studiów – w zakresie ustalenia tematu pracy przez opiekuna, zatwierdzeniu tematu i opiekuna przez dziekana wydziału, określenia stopnia naukowego opiekuna pracy i jej recenzenta, oceny pracy przez opiekuna i recenzenta, postępowania w przypadku negatywnej opinii recenzenta, czas w jakim powinno nastąpić określenie tematów prac dyplomowych, tematów projektów i przypisanie studentów do grup projektowych. W regulaminie studiów doktoranckich zawarto postanowienia dotyczące obowiązków opiekuna naukowego, do których należy m.in. sformułowanie tematyki badawczej, zagadnienia naukowego, ustalenie z doktorantem tematu rozprawy doktorskiej i sporządzenie harmonogramu jej realizacji, udzielanie doktorantowi konsultacji w zakresie problemów merytorycznych powstających w toku pisania pracy nad rozprawą, semestralną ocenę postępów w pracy naukowej doktoranta, a po zakończeniu każdego roku akademickiego, przedstawienie jej Radzie Wydziału. W uchwale nr 51/06 Senatu Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 29 czerwca 2006 r.²⁰ zawarto regulację, że za prowadzenie i konsultację pracy dyplomowej w ramach rocznego wymiaru zajęć dydaktycznych rozlicza się 10 godzin za pracę magisterską, 7 godzin za pracę dyplomową ze studiów I stopnia, 3 godziny za pracę przejściową. W tym samym akcie liczebność grup studenckich na zajęciach dydaktycznych (zajęcia laboratoryjne, projektowe, seminaria) określono w granicach od 12 do 30 osób. [dowód: akta kontroli str.53-82, 83-104, 1165-1173]

²⁰ Uchwała w sprawie ustalania zakresu obowiązków nauczycieli akademickich, wymiaru zadań dydaktycznych dla poszczególnych stanowisk, zasad obliczania godzin dydaktycznych, zasad obliczania i powierzania godzin ponadwymiarowych oraz liczebności grup studenckich, której tekst jednolity został wprowadzony zarządzeniem nr 9/11 Rektora Politechniki Świętokrzyskiej z dnia 22 lutego 2011 r., zmieniona uchwałami Senatu Politechniki nr 271/11 i z dnia 26 października 2011 r. i nr 63/13 z dnia 29 maja 2013 r.

Szczegółowy sposób sprawowania opieki promotorskiej nad studentami piszącymi prace dyplomowe, projekty inżynierskie, projekty dyplomowe określały uchwały poszczególnych rad wydziałów. Wydziałowe regulacje w tym zakresie dotyczyły m.in.: ustalania i zatwierdzania tematu pracy/projektu, stopnia naukowego opiekuna pracy oraz recenzenta, przysługującej liczby godzin dydaktycznych za prowadzenie pracy/projektu, określenie maksymalnej liczby prac prowadzonych przez jednego opiekuna, organizacji przez opiekuna przebiegu pracy dyplomowej, projektu inżynierskiego oraz wymóg złożenia kompletu oświadczeń. [dowód: akta kontroli str. 1174-1182, 1183-1276]

W roku akademickim 2011/2012 spośród czterech, a od roku 2012/2013 pięciu wydziałów Politechniki, na dwóch wydziałach określone zostały ograniczenia dotyczące liczby prac dyplomowych promowanych przez jednego nauczyciela akademickiego lub liczebności grup projektowych. Na Wydziale Elektrotechniki, Automatyki i Informatyki określony został limit 10 prac dyplomowych (dyplomantów) prowadzonych przez jednego opiekuna na kierunku *elektrotechnika* oraz na Wydziale Zarządzania i Modelowania Komputerowego określono liczebność grupy (około 10 studentów) realizującej projekt na zajęciach projektowych prowadzonych przez opiekunów. Od roku akademickiego 2013/2014 wszystkie wydziały ustaliły limity dotyczące liczby studentów, obejmowanych opieką przez jednego nauczyciela akademickiego w przedziale od 5 do 10 prac dyplomowych magisterskich i w przedziale od 8 do 20 projektów inżynierskich/dyplomowych. [dowód: akta kontroli str. 1277-1286]

Badanie 50 losowo wybranych teczek akt osobowych studentów, którzy w okresie objętym kontrolą obronili prace dyplomowe i złożyli projekty inżynierskie/dyplomowe wykazało, iż dokumentacja zawierała wszystkie elementy wymagane przepisami rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 14 września 2011 r. w sprawie dokumentacji przebiegu studiów²¹. Ponadto we wszystkich 50 badanych pracach znajdowała się ocena opisowa pracy dokonana przez recenzentów, obejmująca m.in. ocenę doboru i wykorzystania źródeł, ocenę formalną pracy, w tym spis rzeczy, odsyłacze oraz w 41 przypadkach ocena opisowa promotora pracy (dziewięć ocen nie miało charakteru opisowego, tylko oceny wystawionej na stronie tytułowej). [dowód: akta kontroli str. 1287-1303]

W badanych teczkach z aktami osobowych studentów w każdej pracy znajdowały się dwa oświadczenia, podpisane przez studentów. Pierwsze z nich brzmiało: *świadomy odpowiedzialności karnej, wynikającej z art. 233 KK dyplomant oświadcza, że praca została opracowana przez studenta samodzielnie, stosownie do wskazówek merytorycznych opiekuna pracy, że w pracy student korzystał z materiałów źródłowych, w granicach dozwolonego użytku wymieniając autora, tytuł pozycji i miejsce jej publikacji oraz że praca nie zawiera żadnych danych, informacji i materiałów, których publikacja nie jest prawnie dozwolona. Jednocześnie przyjmując do wiadomości, iż w przypadku ujawnienia naruszenia przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, praca może być unieważniona przez uczelnię, nawet po przeprowadzeniu obrony pracy.* Drugim było oświadczenie o następującej treści: *zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 1994 roku o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. nr 24, poz. 83) wyrażam zgodę na udostępnienie mojej pracy dla celów naukowych i dydaktycznych.* [dowód: akta kontroli str. 1340]

W trakcie kontroli dokonano przeglądu sposobów sprawowania opieki promotorskiej przez 15 nauczycieli akademickich z różnych wydziałów Politechniki, dobranych

²¹ Dz. U. Nr 201, poz. 1188.

w sposób celowy spośród tych, którzy wypromowali największą liczbę prac i projektów²². Wszyscy promotorzy podkreślali, że skutecznym sposobem zapobiegania plagiatom jest wybór zindywidualizowanego tematu pracy. Przy ocenie pracy lub projektu promotorzy z badanej grupy wymagali bieżącej konsultacji prac w trakcie pisania, składania częściowych wyników pracy w celu weryfikacji poprawności i zgodności z przyjętymi założeniami. Promotorzy nie przyjmowali prac niekonsultowanych, przedstawionych na krótko przed zaplanowanym terminem obrony. Przypadki podejrzenia o naruszenie przez studenta praw autorskich wystąpiły u 12 nauczycieli akademickich, ponieważ jednak miały one miejsce na etapie „roboczym”, przekazywali studentom uwagi o konieczności oznaczenia cytatu lub dokonaniu zmiany fragmentu pracy. Formalnych działań promotorzy nie podejmowali, ponieważ studenci stosowali się do ich zaleceń. Wiedzę na temat ochrony praw autorskich czerpali ze szkoleń organizowanych przez Uczelnię oraz poprzez samokształcenie w tym zakresie; promotorzy potwierdzili, że Uczelnia podejmowała działania w celu poszerzenia i aktualizacji ich wiedzy o ochronie praw autorskich. Zdaniem promotorów kwestie mające znaczenie dla skutecznego sposobu sprawowania opieki promotorskiej w tym ochrony praw autorskich są następujące: rozmowa ze studentem, na podstawie której promotor jest w stanie określić stan jego wiedzy w zakresie pracy, rozmowa na temat materiału źródłowego, z którego korzystał, wykonywanie części pracy w obecności promotora, zatwierdzanie pracy w częściach na poszczególnych etapach jej wykonywania, świadomość studentów i poczucie odpowiedzialności, indywidualne cechy tematu pracy, które uniemożliwiają powielanie treści (tematy prac powinny być eksperymentalne lub projektowe). Zdaniem trzech promotorów wskazane byłoby wprowadzenie weryfikacji prac/projektów programem antyplagiatowym, w szczególności części opisowej pracy. [dowód: akta kontroli str. 1304-1333, 1334-1339]

W Politechnice nie wykorzystywano programu antyplagiatowego do weryfikacji prac dyplomowych, projektów inżynierskich/dyplomowych. Jak wyjaśnił Stanisław Adamczak, Rektor Politechniki, *celowość wprowadzenia programu „antyplagiat” była przedmiotem analizy/dyskusji władz Uczelni. O niepodjęciu decyzji o zakupie takiego narzędzia zdecydowały informacje, że MNiSW wprowadzi obowiązek weryfikacji prac dyplomowych przez ogólnopolski system antyplagiatowy, w ramach nowelizacji ustawy [o szkolnictwie wyższym] (...). Warto zauważyć, że preferowanie programów antyplagiatowych jako szybszych i pozornie bardziej skutecznych w zapobieganiu plagiatom nie wpływa na kształtowanie właściwych postaw etycznych studentów (studenci dysponują wiedzą pozwalającą na takie napisanie pracy z zapożyczeniami, które nie są wykrywane przez programy antyplagiatowe). Władze uczelni wychodząc naprzeciw postulatowi MNiSW w ramach projektu WIRKIN, zaplanowały na uczelni zainstalowanie w systemie USOS Archiwum Prac Dyplomowych (APD), umożliwiającego wprowadzanie i archiwizowanie prac dyplomowych od stycznia 2014 roku. Archiwizacja prac dyplomowych pozwoli na ich weryfikację wskazanym przez MNiSW programem antyplagiatowym.* [dowód: akta kontroli str. 1399-1404]

W celu weryfikacji oryginalności prac i projektów w trakcie kontroli przeprowadzono badanie 20 prac studentów, którzy złożyli projekty lub obronili pracę dyplomową w okresie objętym kontrolą. Badanie polegało na sprawdzeniu za pomocą informatycznego programu antyplagiatowego badanych prac pod kątem ich

²² Spośród 15 promotorów 13 sprawowało opiekę nad 40 i więcej pracami dyplomowymi, projektami inżynierskimi/dyplomowymi w trakcie roku; maksymalna liczba prac to 64 w roku 2011/2012 i 68 w roku 2012/2013.

podobieństwa do tekstów znajdujących się w zgromadzonej bazie danych oraz w zasobach internetowych. W jednej z prac wystąpiło nieoznaczone zapożyczenie ze strony internetowej, przy czym charakter i skala zapożyczenia nie uzasadnia stwierdzenia, aby praca ta była plagiatem. [dowód: akta kontroli str. 1341-1346, 1347-1397]

Do niektórych kwestii będących przedmiotem kontroli w tym obszarze odnosili się także ankietowani studenci. Większość badanych (92%) potwierdziła, że na uczelni w trakcie studiów I stopnia było regularnie prowadzone seminarium dyplomowe. W jego trakcie 89% badanych było informowanych przez promotora o zasadach korzystania ze źródeł informacji oraz sposobach cytowania tych źródeł w pracy. Większość (88%) badanych studentów na seminarium prezentowało plan pracy, przedmiot i cel oraz metody badawcze, 96% ankietowanych miało sprawdzane wstępne konspekty prac oraz całą gotową pracę. 81 osób (82% badanych) było przekonanych, że promotor czytał ich pracę bardzo dokładnie, przeciwnego zdania było 15 osób. Siedem osób wyraziło opinię, że w trakcie ich studiów licencjackich praca dyplomowa kupiona w Internecie została pozytywnie oceniona i obroniona; cztery osoby uważały, że zdarzyło się to w przypadku pracy dyplomowej będącej plagiatem. [dowód: akta kontroli str. 308-1160]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Uwagi dotyczące
badanej działalności

NIK zwraca uwagę, że na Uczelni w okresie objętym kontrolą występowały przypadki obejmowania opieką promotorską nadmiernej liczby prac. W roku akademickim 2011/2012 opieką promotorską jeden nauczyciel akademicki objął łącznie 64 prac i projektów, a w roku 2012/2013 – 68, co mogło ograniczać możliwość sprawowania skutecznego nadzoru nad procesem powstawania prac. [dowód: akta kontroli str. 1163]

Stanisław Adamczak, Rektor Politechniki, wyjaśnił, że (...) przyczyną zaistniałej sytuacji było wprowadzenie studiów dwustopniowych (I stopnia i II stopnia). W roku akademickim 2011/2012 studia I stopnia ukończył pierwszy rocznik studiów (inżynierskie lub licencjackie). (...) Nadmieniam, że zgodnie z przyjętymi zasadami na uczelniach technicznych projekt dyplomowy nie jest utożsamiany z pracą dyplomową. Realizowane projekty inżynierskie, w grupach projektowych liczących od 8 do 10 studentów, dotychczas nie były sumowane z pozostałymi pracami dyplomowanymi. Na zwiększoną liczbę dyplomantów miało także wpływ zwiększenie liczby studentów, wynikające z realizowanych projektów POKL na tzw. kierunki zamawiane. Rady Wydziałów w celu zaradzenia zaistniałej sytuacji co roku podejmują uchwały umożliwiające pracownikom ze stopniem doktora opiekę nad pracami dyplomowymi i projektami inżynierskimi. [dowód: akta kontroli str. 1405-1408]

Ustalenia kontroli nie wskazują na występowanie w okresie objętym kontrolą przypadków naruszania praw autorskich w pracach dyplomowych, projektach inżynierskich i projektach dyplomowych. NIK zwraca jednak uwagę, iż wyniki przeprowadzonego badania ankietowego świadczą, iż ryzyko wystąpienia niepożądanych zjawisk, w szczególności przedstawienia jako własnej pracy napisanej „na zlecenie”, nie powinno być bagatelizowane.

Badania kontrolne potwierdzają, iż przyjęte na Uczelni procedury w zakresie zapobiegania i wykrywania naruszeń praw autorskich są stosowane. Zdecydowana większość promotorów opiekowała się pracami dyplomowymi lub projektami w liczbie, która pozwala na zindywidualizowany przebieg opieki promotorskiej.

Ocena cząstkowa

3. Działania podejmowane w przypadkach stwierdzenia naruszenia praw autorskich

Opis stanu faktycznego

W okresie objętym kontrolą w Politechnice nie stwierdzono przypadków naruszenia praw autorskich w pracach dyplomowych, projektach inżynierskich, projektach dyplomowych.

[dowód: akta kontroli str. 1398, 1399-1404]

Ustalone nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

Ocena cząstkowa

Z uwagi na niewystąpienie zdarzeń będących przedmiotem badania, NIK nie formułuje oceny w tym obszarze.

IV. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli²³ kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Kielcach.

Obowiązek poinformowania NIK o sposobie wykorzystania uwag

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Kielce, dnia 27 lutego 2014 r.

Kontroler
Joanna Witkowska
starszy inspektor kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Kielcach

Dyrektor
Grzegorz Walendzik

.....
podpis

.....
podpis

²³ Dz. U. z 2012 r., poz. 82 ze zm.